

Setkání s Písmem Svatým

Mezi starozákonními knihami se nachází tzv. Malí proroci, dvanáct krátkých „knih“, které – až na vyprávění v knize Jonáš – obsahují sbírky výroků proroků, podle nichž se jmenují. Proroci hovořili k izraelskému národu v různých okamžicích jeho existence a vždy se Božím jménem vyjadřovali ke konkrétním událostem a k momentálnímu stavu společnosti. Ačkoli to nejsou knihy vždy zrovna čtivé a snadno srozumitelné, pro svou konkrétnost a údernost dokážou být aktuální stále – byly a zůstávají Božím slovem i pro nás dnes.

Představení jednotlivých knih z této „Dvanáctky“ začneme Ozeášem. Spolu s Ámosem jsou to nejstarší z proroků, od nichž se nám zachovaly celé knihy výroků a oba hovořili k obyvatelům izraelského království (na rozdíl od judského, k němuž hovořili ostatní proroci). Přinášeli mu varovné Boží slovo – několik desetiletí před zánikem tohoto státu v roce 722 př. Kr. Izrael dobyla asyrská vojska a velkou část obyvatel odvedla do zajetí v Mezopotámii. Ozeášovo proroctví je velmi kritické. Odkrývá pravou tvář izraelské společnosti v době hospodářského rozkvětu, ukazuje na páchané zločiny a varuje před jejich důsledky.

Kniha Ozeáš se čte obtížně, neboť nemá jasnou strukturu: výroky plynou jeden za druhým, nemají jasný konec nebo začátek, navzájem jsou tematicky různě propojené, takže po prvních třech kapitolách, které tvoří jakýsi úvod, se čtenář ponoří do Ozeášových slov, a vynoří se, unaven a někdy i zmaten, až na konci celé knihy.

Jeden z textů, které shrnují Ozeášovo poselství, je Oz 4, 1–3:

- ⁽¹⁾ *Slyšte slovo Hospodinovo, synové Izraele, protože je spor mezi Hospodinem a obyvateli země: Není věrnost, není loajalita, není poznání Boha na zemi.*
- ⁽²⁾ *Propukly kletby, lži, vraždy, krádeže a cizoložství, krev stíhá krev.*
- ⁽³⁾ *Proto bude naříkat země a chřadnout každý její obyvatel, mezi živočichy pole, mezi ptáky nebe, také ryby moře budou sebrány.*

Spor mezi Bohem a lidmi je v tom, že v zemi není „poznání Boha“. Ozeáš o „neznalosti Boha“ hovoří často. Znamená to pro něj neznat, nepřipomínat si a nebrat v potaz to, co o Bohu víme, tj. události z dějin národa v minulosti i z vlastního života v současnosti, okamžiky, kdy Bůh nám prokázal milost, pomohl nám a obdaroval nás. S tím se – logicky – pojí nedostatek „věrnosti“ a „loajality“. „Loajalita“ je překlad hebrejského termínu *chesed*, který označuje jednání, kte-

Prorok Ozeáš, ruská ikona z 18. st.

ré se od člověka očekává ve vztahu k někomu jinému. Každý vztah – ve starověku mezi pánem a vazalem, patronem a klientem, v dnešní době mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem, mezi přáteli, manžely aj. – s sebou nese závazky, očekávané jednání – *chesed*. Ozeáš se často uchyluje k obrazu manželského vztahu mezi Bohem a Izraelem, pošpiněného cizoložstvím manželky-Izraele s milenci: okolními národy, cizími bohy, penězi, ale i s právoplatnými náboženskými rituály – s čímkoli, co dokáže nahradit osobní a poctivý, angažovaný vztah s Bohem. Bůh se z života národa pomalu, ale bezpečně vytratil – nikdo už jej nezná, nikdo neví, kdo je opravdu ten Bůh, kterého uctívají – zbyly po něm oběti, svátky, ale nic víc. Jak by potom mohlo existovat vědomí závazku, když Izrael nezná svého „manžela“?

Ozeášův seznam důsledků toho všeho jako by kopíroval Desatero: kletby, lži, vraždy, krádeže, smilstvo, násilí. Bez poznání pravé tváře Boha má hřích snadnou cestu a jeho důsledky jsou katastrofální: stíhají nejen každého hříšníka, ale rovnou celé stvoření. Od ptáků na nebi až po ryby v moři, všechno chřadne a hyne pro lidský hřích – stejně jako po prvním hříchu v knize Genesis. Ve zbytku knihy je Ozeáš konkrétnější: pro Izrael to v krátkodobém horizontu znamenalo dobytí a zničení jejich země.

Pro nás je Ozeáš připomínkou, že život křesťana musí stát na neustálém tázání se po tom, kdo je Bůh, kterému jsem uvěřil, jaký s ním mám vztah a co z toho pro mne vyplývá. Jestliže Boha uctíváme jen praktikováním náboženských obřadů, ale v každodenním životě si věci zařizujeme „po svém“ a Boha „neřešíme“, jsou Ozeášova slova určena právě nám – jsou to Boží slova, jejichž smyslem je zavčas nás probudit a zavolat zpět k Bohu dřív, než začneme ve svém životě a v životě všech okolo sebe pociťovat důsledky svého bez-božného jednání.

ThLic. Adam Mackerle, Th.D.

Setkání s Písmem svatým

Třetím prorokem v pořadí Malých proroků je Ámos. Podle prvního verše působil v době posledního rozkvětu izraelského království v polovině 8. st. před Kristem a spolu s Ozeášem a Micheášem (a z velkých proroků s Izajášem) se řadí mezi významné předexilní proroky.

Ámos hovoří ke společnosti, která se cítí bezpečná a zajištěná, neohrožená žádným vnějším nepřítelem ani nějakou vnitřní ekonomickou krizí. Hospodářská prosperita, vzkvétající obchod a rozšiřování území země na úkor okolních států, oslabených rozpínáním mocné Asýrie, vytvářejí v myslích Izraelitů pocit jistoty. Prorok však poukazuje na to, že toto bezpečí je jen zdánlivé, protože společnost trpí mnoha zločiny, které nezůstanou bez odezvy: je jen otázkou času, kdy rozpínající se Asýrie upře svůj zrak i na Judsko.

Ámos podtrhuje neúprosný vztah mezi příčinou a následkem, mezi zločinem a jeho důsledkem. Zdá se, že okolní národy jsou mnohem hříšnější, protože páchají zločiny ve velkém: vyvražďují celé vesnice, zotročují města, porušují mezinárodní smlouvy, znesvěcují hroby aj. (viz výčet „zločinů proti lidskosti“ v Am 1,3–2,3). Oproti tomu se Izraelité proviňují „jen“ jakýmsi „normálním“ způsobem: kradou, podvádí, falšují svědectví na soudech, uplácí soudce, zneužívají svých úřadů k vlastnímu obohacení apod. Jsou to hříchy často neviditelné, avšak přítomné na každém kroku, jako by jimi byla nasáklá celá společnost. Prorok je odkrývá a poukazuje na ně v celé jejich nahotě: jsou pro něj plně srovnatelné s „velkými hříchy“ okolních národů.

Neméně důležitým tématem je vedle prostého obvinění Izraele ze zločinů Boží údiv nad tím, že ti samí lidé, kteří kradou, podvádějí a šikanují své sousedy, pravidelně a horlivě navštěvují bohoslužby, chodí na poutě a přinášejí bohaté a štědré oběti. Dokonce se zdá, že kněží Izraelity v jejich každodenních zločinech podporují. Bůh se proto od podobného kultu jasně distancuje a odmítá jej:

„Nenávidím vaše svátky, zavrhl jsem je, ani vystát nemohu vaše slavnostní shromáždění. Když mi přinášíte zápalné oběti, nemám v nich zálibu, na pokojnou oběť z vašeho vykrmeného dobytka ani nepohlédnu. Pryč ode mne s halasem tvých písní, tvé brnkání na harfu už nechci slyšet“ (5,21–23).

Náboženská praxe nemůže nikdy ignorovat špatné jednání s bližním, a už vůbec ne je ospravedlňovat a ujišťovat věřící o Boží přízni, když dělají vše pro to, aby ji ztratili. Proto Ámos jedním dechem dodává:

Gustave Doré (1832–1883, francouzský básník, grafik, malíř a sochař): Prorok Ámos

„Ať se valí právo jako vody, spravedlnost jak proudící potok!“ (5,24)

Bůh není chladně spravedlivým soudcem, který by za hřích věčně a odměřeně trestal. Ámos opakovaně zdůrazňuje, že se Bůh pravidelně snažil národ upozornit na to, co všechno není v pořádku: sám se o ně staral, když byli v nouzi (vyvedl je z Egypta a daroval jim zemi, což jim mělo být příkladem, jak správně jednat), posílal proroky (které Izraelité umlčovali), sesílal na ně přírodní katastrofy (které Izraelci úspěšně ignorovali a i nadále přinášeli Bohu děkovné oběti). V dané situaci Bohu nezbyvá, než učinit radikální řez a národ vydat v plen nepříteli:

„Já však proti vám postavím národ, dome izraelský... a ten vás bude utlačovat od cesty do Chamátu až po Úval pustiny.“ (6,14)

Ámos v samotném závěru obsahuje slova o obnově národa: Bůh národ obnoví, opět mu dá zemi, požehná jí, dá jí zázračnou plodnost a národu dá opět nového Davida. Tato obnova není popřením dříve uvedených tvrdých kritických slov; Bůh poskytuje národu možnost nového začátku, ovšem až poté, co národ projde očistou ohněm. Není možné, aby se někdo před touto bolestnou očistou skryl. Obnova je na druhou stranu Božím svobodným darem – není vázána na pokání, na lítost, na nápravu jednání. Ámos nejde tak daleko jako jiné starozákonní texty, aby přímo řekl, že je tomu naopak, že aby byla náprava možná, je nutná obnova ze strany Boha, avšak předznamenává to.

Ámosova slova byla varováním pro jeho současníky. Kniha s jeho slovy je určena potomkům těch, kteří přežili a jsou svědky obnoveného Jeruzaléma. Slouží k tomu, aby vysvětlila, proč národ musela stihnout taková katastrofa, v níž ztratili své drahé, svou zemi, krále, samosprávu i chrám. Je současně ponaučením, že Bůh je lev – mocný, dobrý a spravedlivý lev, ale nikoli lev ochočený, s nímž lze manipulovat podle momentální potřeby. Kniha je důrazným upozorněním, že Boha nelze vytlačit do kostelů a na poutě, ale že vztah s ním zasahuje do všech sfér lidského života, a především do vztahů k bližním, k sousedům, zaměstnancům i nepřítelům.

ThLic. Adam Mackerle, Th.D

Setkání s Písmem svatým

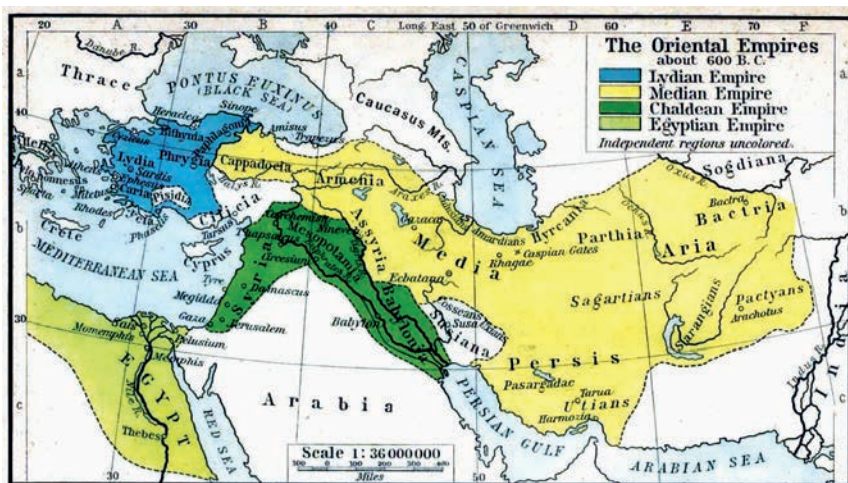
S knihou Micheáš se vracíme opět k typické prorocké knize zasazené do doby před Babylonským zajetím. Micheáš prorokuje v Judsku na přelomu 8. a 7. století př. Kr. a je současníkem o něco známějšího proroka Izajáše.

Ámos a Ozeáš se jménem Boha obraceli k izraelskému království. Nyní, když izraelské království padlo a bylo vymazáno z mapy světa, se Bůh prostřednictvím Micheáše obrací k judskému království a varuje je před stejným koncem.

Hlavním předmětem Micheášovy kritiky je opět sociální otázka: prorok se obrací proti těm, kdo skupují či – v horším případě – zabavují půdu druhým a vytvářejí velké farmy, zatímco vedle nich vzniká velké množství lidí bez přístřeší a bez majetku. Velkostatkáři nemají slitování ani s dětmi a ženami. Micheášova kritika se následně obrací systematicky proti všem vedoucím vrstvám národa: proti politickému vedení, které zneužívá práva ve svůj prospěch a je úplatné, proti prorokům, kteří nesdělují Boží slovo, nýbrž prorokují podle toho, kolik dostanou zapláceno, a proti kněžím, kteří vyučují za peníze. Micheáš neváhá použít pro popis hrůzného stavu společnosti obraz kanibalské hostiny: „Dobro nenávidíte a milujete zlo, stahujete z lidu kůže a z jeho kostí maso. Požírají maso mého lidu, sdírají z nich kůže a lámou jim kosti, jako by je kouskovali do hrnce, jak do kotle maso“ (Mi 3,2–3). V závěru knihy pak jen věcně popisuje tristní stav společnosti: „Nevěřte bližnímu, nespolehejte na přítele; před tou, jež uléhá po tvém boku, se střez otevřít ústa. Syn tupí otce, dcera povstává proti matce, snacha proti tchyni; každý má nepřátele ve vlastním domě.“ (Mi 7,5–6).

Důsledky na sebe nenechají dlouho čekat: kdo překrucuje právo a nezastane se druhého, sám nedojde u Boha zastání, až k němu bude volat o pomoc; s tím, kdo zneužívá Božího slova ve vlastní prospěch, se Bůh přestane bavit a prorok pobude vážnosti; město budované z krve poddaných (Jeruzalém!) bude rozbořeno a zoráno; tomu, kdo zabavuje cizí pole, veškerý jeho majetek zabaví nepřítel. Společnost stojící na násilí násilím zajde; slovy Ježíšovými: „Všichni, kdo se chápou meče, mečem zajdou“ (Mt 26,52).

Na rozdíl od svých dřívějších kolegů Ámose a Ozeáše věnuje Micheášova kniha hodně prostoru vyrovnání Izraele s okolními národy. Kapitoly 4–5 popisují asyrskou agresi proti Judsku a Boží ochranu. Je to typický příklad zvratu, v němž Izrael bude utiskovat národy, které dříve utiskovaly jeho. Právě v tomto kontextu zaznívá slavný příslib efratskému Betlému, který „ačkoli je nejmenší mezi judskými rody, vzejde z něho

Babylonská říše na počátku 7. století př. n. l.
Zdroj: W. R. Shepherd – From The Historical Atlas; Volné dílo, commons.wikimedia.org

ten, jenž bude vládcem v Izraeli“ (Mi 5,1), což je proroctví, které Matouš ve svém evangeliu vztáhl na Ježíše (Mt 2,6).

Při hlubším zamyšlení však i tento zvrat čtenáře příliš neuklidní. Objevují se v něm totiž opět slova o násilí: násilí, které Izraelité páchají na svých soukmenovcích, vyústí ve válku a dobytí a zničení Judska. Micheáš pak pokračuje a píše, že Siónská dcera (tj. Jeruzalém, resp. Judsko) bude „jalovice“, která bude „mlátit“, bude mít „roh ze železa“ a „kopyta z bronzu“ a „bude drtit mnoho národů“ (Mi 4,13); bude jako „lev mezi zvířaty divočiny, jako lvíče ve stádech ovcí, přezene-li se, rozšlape je, rozsápe a nikdo mu nic nevyrvě... všichni jeho nepřátelé budou vyhlazeni“ (Mi 5,7–8). Je skutečnost, že nastane zvrat a pro změnu Izrael bude páchat násilí na Asýrii, opravdu dobrou zprávou?

V tomto ohledu je Micheášovo proroctví pravým starozákonním evangeliem, neboť poukazuje na svrchovanou Boží moc, která jediná je s to nastolit opravdový světový mír. Spolu s Izajášem zmiňuje Micheáš pouť národů na Hospodinovu horu (Jeruzalém), kde Hospodin bude soudit mezi národy. Hospodinův spravedlivý soud pak – konečně – povede k všeobecnému míru, k „překutí mečů na radlice a kopí a vinařské nože“ (Mi 4,2). Tento světový mír je však dílem Boha, který musí „rozšlapat naše nepravosti a vhodit do mořských hlubin všechny naše hříchy“ (Mi 7,19), nikoli dílem člověka. Nad lidskou zlobou, násilím a odplatou se tak klene Boží milosrdenství, které jediné nad nimi může zvítězit.

ThLic. Adam Mackerle, Th.D.

Setkání s Písmem svatým

S prorockou knihou Sofonjáš se opět setkáváme s „klasickou“ formou prorocké knihy, tj. s knihou obsahující kritická i útěšná slova adresovaná Božímu lidu.

Slova proroka Sofonjáše promlouvají do konce 7. století př. Kr. v Judském království, do doby panování krále Jóšijáše. Jóšijáš je ve Starém zákoně jedním z nejvíce pozitivně hodnocených králů; byl velkým náboženským reformátorem a do jeho doby se klade dokonce vznik zákoníku, který se dnes nachází v Páté knize Mojžíšově. A zde je první otázník této knihy: Co znamenají tak kritická slova v kontextu pozitivně hodnocené reformní vlády? Prorokova slova se buď týkají doby před náboženskou reformou, tedy prvních let Jóšijášova panování, kdy byl nezletilý a vládli místo něj jiní, nebo poukazují na to, že i v době panování spravedlivého krále společnost upadá a řítí se nezadržitelně do zkázy. Podobná slova zazněla o přibližně 150 let dříve z úst Ozeáše a Ámose, o necelých 100 let dříve z úst Micheáše – kniha Sofonjáš svědčí o tom, že národ stále není schopen se poučit a změnit své smýšlení a jednání.

Sofonjášova kniha má tři části, v nichž se věnuje třem velkým a pro prorocké knihy typickým tématům. Proto je také nezdůvodněně označován za jakýsi souhrn starozákonních prorockých. V první části (Sf 1,2–4) zaznívají kritická slova popisující stav judského národa doprovázená oznámením soudu. Sofonjáš hovoří o tom, že Bůh „sklidí celý svět“, mluví o „onom dni“, o „dni prchlivosti, soužení a tísně, dni ničení a zkázy, tmy a temnoty, oblaku a mrákoty, polnice a válečného ryku“ (Sf 1,15–1). Tato slova byla inspirací ke vzniku známé středověké sekvence „*Dies irae*“ („Den hněvu“), často zhudebněované součástí zádušních mší, která popisuje den posledního soudu. Sofonjáš hovoří o blížícím se dnu Hospodinovy obětí porážky, v němž Bůh „s lucernou v ruce“, tj. velmi pečlivě, vyhledá každého, kdo říká, že „Hospodin neudělá nic dobrého ani zlého“ (Sf 1,12), kdo se chvíli klaní Hospodinu, a chvíli jiným bohům či mnohem pragmatičtěji okolním politickým mocnostem, či kdo páchají násilí. Totéž téma se znovu krátce objevuje na začátku 3. kapitoly, kde Sofonjáš hovoří o „městě“, které neví, co znamená konat právo.

Po stručném, ale působivém výjevu Božího nevyhnutelného soudu zmiňuje prorok jedinou možnou alternativou: „skrýt se“. Cestou k tomu je *hledat Hospodina, jednat podle jeho práva a hledat spravedlnost a pokoru* (Sf 2,3).

Druhá část knihy (Sf 2,4–15) jsou výroky proti národům. Sofonjáš vypočítává některé národy Předního východu: Pelištejce, Moáb a Amón (národy v Zajordání, na území dnešního Jordánska), Kúš (dnešní Etiopie) a Ninive (hlavní město Asýrie). Tyto národy se provinily proti Bohu svou pýchou a na svou pýchu doplatí: Bůh je zničí. Prorok neřší detaily jejich

Král Jóšijáš na obraze neznámého umělce ze 17. století, Švédsko. Autor: David Castor; Volné dílo, zdroj: commons.wikimedia.org

viny či trestu. Je pro něj důležité, že si Judsko mělo z osudu těchto národů vzít ponaučení a změnit své jednání. Osud měst a národů je totiž jedním ze způsobů, jakými Bůh varuje svůj lid. Stejně téma se opět ozývá na začátku třetí kapitoly, kde je „městu“ vyčteno, že se nepoučilo z osudu jiných.

Současné jsou výroky o národech pro čtenáře prorockých slov útěchou, neboť v nich mohou vidět, že Bůh jedná se všemi stejně – Bůh se stará jak o Judsko, svůj vyvolený národ, tak o národy okolní, a každý národ nese důsledky svého jednání. Jinými slovy: každého čeká osud, jaký si připravil. Judsko selhalo, a neslo důsledky svých činů (1. kapitola). Podobně i národy nesou důsledek svého jednání (2. kapitola). Rozhodně tedy nelze hovořit o nespravedlivém Božím násilí na jiných národech jen proto, aby slou-

žily jako odstrašující příklad. Na to konečně naváže třetí část o obnově, která je pro Judsko a celý svět nachystána.

Třetím velkým tématem knihy je příslib obnovy Božího lidu (Sf 3,9–20). Zkáza národa, jež byla následkem jeho vlastních činů a která se plně uskutečnila v roce 587 př. Kr. dobytím Jeruzaléma a odvedením Judejců do Babylonu, není Božím posledním slovem. Zatímco však vina za smrt národa padá zcela na hlavu národa samotného, totéž neplatí pro jeho obnovu. Jinými slovy: Obnova národa nezávisí na tom, jak se národ bude chovat. Národ si nemusí (a vlastně ani nemůže) zasloužit Boží odpuštění a možnost nového začátku. Je to jen a pouze Boží dobrovolné rozhodnutí, které způsobí, že jeho národ dostane novou šanci. A aby se celá situace neopakovala a Bůh nemusel svůj národ zničit znovu, odstraní Bůh do budoucna ze svého národa „*pyšné rozjařence*“ a nepřipustí, aby se někdo „*povyšoval na jeho svaté hoře*“. Ponechá ty, kteří jsou „*utištěni a nuzní*“ a utíkají se k němu, takže „*se nebudou dopouštět bezpráví a mluvit lživě, v jejich ústech se nenajde lživý jazyk*“ (Sf 3,11–13).

V Sf 3,14–15 se nachází velké množství sloves pro radost: Bůh vyzývá Izrael, aby se radoval, jak jen nejvíc může, z Boží záchrany. Sofonjáš vyzývá k radosti toho, kdo viděl vypálený a rozbořený Jeruzalém a plno mrtvých v něm, kdo zažil zničení národa a kdo ztratil naději na jakoukoli budoucnost. Radost z Boží milosti, která nám, ač si to vůbec nezasloužíme, dává možnost opět žít a být Božími přáteli, je přímo úměrná vědomí vlastní nehodnosti, vlastního hříchu. Jestliže nebereme vážně vlastní hřích a jeho tragičnost, jak můžeme zažít opravdovou radost z Boží záchrany?

ThLic. Adam Mackerle, Th.D.

Setkání s Písmem svatým

Krátká prorocká kniha Ageus (má jen dvě kapitoly) se liší od předchozích prorockých knih již na první pohled: obsahuje pouze 4 relativně krátké prorocké výroky. Na druhou stranu jsou tyto výroky na den přesně datované, a tedy jsou naprosto pevně svázány s událostmi v Jeruzalémě, které jsou také patřičně popsány.

Předchozí prorocké knihy tuto výhodu neměly: byly volně umístěny do doby vlády nějakého krále, bez jakéhokoli dalšího upřesnění; nevíme, komu byly adresovány ani čeho se přesně týkaly. Na rozdíl od předchozích proroků se o Ageovi dočteme i jinde ve Starém zákoně. Doba, v níž Ageus působil, je popsána v knize Ezdráš, a tato kniha také Agea zmiňuje: „*Proroci Ageus a Zacharjáš, syn Idův, prorokovali židům v Judsku a v Jeruzalémě ve jménu Boha Izraele a napomínali je*“ (Ezd 5,1); obdobně Ezd 6,14 říká, že „*židovští starší stavěli a dílo se jim dařilo, jak prorokovali proroci Ageus a Zacharjáš, syn Idův*“. Z dějepisných knih Ezdráš a Nehemjáš a z prorocké knihy Zacharjáš známe i Zerubábelu, syna Šealtielova, a prorok Zacharjáš hovoří i o veleknězi Jóšui.

Model Druhého chrámu v Izraelském muzeu v Jeruzalémě. V letech 518 př. n. l. - 70 n. l. nahradil zničený Šalomounův chrám. Autor: Berthold Werner, Volné dílo, zdroj: commons.wikimedia.org

První tři Ageovy výroky se týkají stavby nového jeruzalémského chrámu. Židovská komunita byla v letech 521 a 520 př. Kr. (do této doby jsou Ageovy výroky datovány) jen chabým odleskem bývalé slávy: město rozbořené, chrám zničený, obyvatel poskrovnu, ačkoli noví navrátilci od Eufratu stále přicházeli. Jak nás zpravují knihy Ezdráš a Nehemjáš, ani okolní obyvatelé (z jiných národů) neviděli obnovu města a chrámu s libostí. Hlavním problémem však, jak ukazuje Ageus, byla liknavost a neochota obyvatel. Jejich postoj je pochopitelný: jedná se o chudé provinční město, které částečně stále leží v troskách, kolem jsou rozbořené hradby, úroda dlouhodobě není dobrá a židovské obyvatelstvo se patrně sotva užívá: „*Sejete mnoho, a sklízí se málo. Jen jezte, nenasytíte se; jen pijte, žízeň neuhasíte; jen se oblékejte, nezahřejete se. Kdo se dává najmout za mzdu, ukládá ji do dřevěného váčku... Pachtíte se za mnoha věcmi a máte z toho málo. Co přinesete domů, já rozvěji... nebe nad vámi zadrželo rosu a země zadržela svoji úrodu. Přivolal jsem sucho na zemi i na hory, na obilí i na vinný mošt a na čerstvý olej, na všechno, co přináší role, také na lidi i na dobytek, na všechno, co se rukama vytěží.*“ (Ag 1,6–11) Praktický rozum velí jasně: nejprve je třeba nasytit sebe a děti, postarat o to nejnnutnější pro sebe, potom teprve můžeme pomýšlet na stavbu chrámu a podobné věci.

Do této situace promlouvá Ageus a celou logiku věci obrací naruby: Postaví-li Židé na první místo Boha, bude On žehnat. Prakticky to znamená spolehnout se na něj, věřit mu a věnovat čas, úsilí i zdroje na stavbu chrámu, Božího domu.

Udělají-li to, Bůh slibuje, že celou situaci zvrátí. Zjednodušeně řečeno, zatímco lidé čekají, až bude dobrá úroda a až budou zajištěni, aby začali stavět chrám, Bůh říká, že úroda bude, až bude postaven chrám. Řečeno ještě jinak, vztah k Bohu není věcí „nadbytku“, není „nástavbou“ pro volný čas; je a musí být otázkou celé lidské existence, tím prvním a nejdůležitějším. Na postoji a jednání Ageových Židů se ukazuje, jaké místo hraje v jejich životě Bůh, jak moc na něj (ne)spoléhají a jak moc mu (ne)věří. Stejně poselství lze zaslechnout v Ježíšových slovech: „*Vy však hleďte jeho království a to ostatní vám bude přidáno.*“ (Lk 1,31) A v tomto smyslu jsou Ageova slova výzvou každé generaci křesťanů.

Skepse Židů je pochopitelná nejen z důvodu neutěšeného stavu Jeruzaléma a okolí.

Ageus vyzývá své spoluobčany: „*Kdo zůstal mezi vámi z těch, kteří viděli tento dům v jeho prvotní slávě? A jaký jej vidíte nyní?*“ (Ag 2,3) Židé jsou konfrontováni s úpadkem své bývalé slávy. Nemají nejen chrám, ale nemají ani své důstojné město, a nemají ani svého krále. Jsou sice „svobodní“ a zpět ve své zemi, ovšem nemají svobodu, kterou mívali dříve. Židé vkládali své politické naděje do osoby Zerubábelu, syna Šealtielova, a jemu je také věnován poslední výrok. Nehovoří o stavbě chrámu, nýbrž o budoucích světových událostech. Hovoří o tom, že Hospodin „podvrátí trůny všech království a zlomí sílu království pronárodů, převrátí vůz i s těmi, kteří na něm jezdí, klesnou koně i jezdci, každý padne mečem svého bratra“. V kontextu let 521 a 520 jsou to velmi nebezpečná slova, protože zaznívají do doby, kdy po celé Perské říši vznikají nepokoje a národy se bouří, kdy „se země otřásá“ a národy bojují jeden proti druhému. Do této situace vkládá prorok svou naději, že Zerubábel bude novým vyvoleným králem Izraele. Boží plány jsou však jiné. Židé již nebudou mít krále, zůstanou po dlouhou dobu spíše malou komunitou žijící okolo Jeruzaléma, a i nadále velká část Židů bude bydlet v jiných zemích, v diaspoře. Původní sláva a svoboda v té podobě, jak ji Židé znali z doby před babylonským exilem, se již nevrátí. Platí zde totéž, co bylo řečeno výše: nemá cenu čekat, až se věci změní, až budou, jak bychom je chtěli mít. Je třeba žít svůj vztah k Bohu teď a tady, za stávajících podmínek, a pak bude Bůh s námi. A bude s námi takovým způsobem, jakým on sám rozhodne.

ThLic. Adam Mackerle, Th.D.

Setkání s Písmem svatým

S knihou Ageus jsme s konečnou platností překonali babylonské zajetí a dostali jsme se na konec 6. stol. př. Kr., do období obnovy Jeruzaléma a jeho chrámu. Do téže doby spadá i působení proroka Zacharjáše, syna Berekjáše a vnuka Iddova.

Hovoří o něm i kniha Ezdráš (5,1 a 6,14) a snad (jako o představiteli kněžského rodu Iddova) i Nehemjáš (12,16). Zacharjášovi je připisáno 14 kapitol stejnojmenné knihy, nicméně z jejího textu je patrné, že se skládá ze dvou velmi odlišných částí, které vznikly pravděpodobně v odlišné době. Jsou natolik odlišné, že se o nich obvykle hovoří jako o samostatných spisech. Obě však hovoří o naději pro lid, který již čeká příliš dlouho na svou obnovu.

První část (kapitoly 1–8) odráží stejnou dobu jako předchozí kniha Ageus. Obsahuje tři datované výroky, které spadají do týchž let jako výroky Ageovy, na začátek vlády perského krále Dareia, konkrétně do let 521–518 př. Kr.

Nejvýznamnější a také nejdelší je druhý z výroků (Za 1,7–6,15). Ve skutečnosti se jedná o několik po sobě následujících nočních vidění. Jejich cílem je vysvětlit situaci, v níž se židovský národ ocitl: Na začátku Dareiovy vlády se Perská říše otřásala v základech, a – jak částečně ukazuje i kniha Ageus –, Židé považovali tento chaos a vzpoury za znamení začátku slíbené obnovy svého národa, své moci a slávy. Zacharjáš však začíná své vidění oznámením, že celá země je – už – v klidu. Povstání byla potlačena, ale k obnově židovského státu nedošlo: Židé stále pociťují Boží hněv (Za 1,12), babylonské zajetí v jejich očích stále pokračuje. To, že se mohli vrátit z Babylonu a znovu vybudovat chrám a město Jeruzalém, nepovažují za dostatečné; mají jasnou představu o tom, jak by měla správná obnova vypadat. Zacharjášovo noční vidění potvrzuje Boží přísliby a ujišťuje, že Bůh má stále v úmyslu se vypořádat s národy, které se provinily proti Izraeli, a slibuje též obnovu Jeruzaléma v dříve nevídaných rozměrech, očištění židovského národa od důsledků jeho vin a ustavení velekněze a Jóšuy.

Hlavním poselstvím textu je na jednu stranu utvrzení v tom, že všechna prorockví o obnově národa jsou stále platná, na druhou stranu to, že k obnově nedojde dle představ židovského národa, ani v okamžik, kdy se to jemu zdá vhodné, nýbrž způsobem, jakým chce Bůh, a až On bude chtít. Kniha je jemným varováním čtenáře, že Boží cesty nejsou lidské cesty a že nemůžeme Bohu předepisovat, co, jak a kdy má dělat, ale že je třeba se spolehnout na jeho slovo a akceptovat jeho způsoby a plány.

Dareioův portrét na řecké váze, Foto: Dareius; Autor: August Baumeister, Volné dílo, zdroj: commons.wikimedia.org

Za zvláštní zmínku stojí dva texty. Zprv, z historického hlediska je velmi zajímavé sledovat, jak z jeviště dějin mizí významné postavy. V Za 6,9–15 text hovoří o dvou korunách, které budou vsazeny na hlavu jednoho člověka, velekněze Jóšuy. Kromě této zvláštnosti kniha hovoří i o „Výhonku“, což je význam jména Zerubábel. Je více než pravděpodobné, že původní text hovořil o dvou korunách pro dva lidi, tj. pro velekněze Jóšuu a Davidova potomka Zerubábelu (tak často zmiňovaného např. Ageem). Zerubábel však – nám neznámo jak a kdy – zmizel z jeviště dějin a s ním i naděje Židů na politickou obnovu národa. Zůstala jen náboženská samospráva, představovaná veleknězem jeruzalémského chrámu. Tuto situaci ostatně známe i z Nového zákona. Zmíněná úprava v textu ukazuje na „odchod“ Zerubábelu nejen z dějin, ale i z textů o dané době.

Druhým významným textem je scéna, v níž satan osočuje velekněze Jóšuu (Za 3,1–10). Velekněz zastupuje celý židovský národ a jeho špinavý šat hřích lidu. Satan zde má – shodně se stejnojmennou postavou v knize Jób – funkci soudního žalobce (zapomeňme na to, že v českém jazyce dnes označuje ďábla, Božího nepřítele par excellence). Upozorňuje Boha na vinu národa, avšak Bůh se rozhoduje nikoli pro spravedlnost, nýbrž pro milost a dává Jóšuu čistý turban, znamení odpuštění a očištění od hříchu. Tato scéna názorně ukazuje povahu a roli satana, „žalobce našich bratří“, a povahu vykoupení, které je „svržením“ tohoto žalobce, jak o tom hovoří Jan ve svém Zjevení (Zj 12,10). Kristus má pak opačnou roli než satan: pro jeho přímlovu a zásluhy Bůh lidem odpouští.

Druhá část Zacharjášovy knihy (kap. 9–14) obsahuje výroky o záchraně izraelského národa, ne nepodobné výrokům o spáse v dřívějších prorockých knihách. Je nemožné s jistotou určit, z jaké doby tento text pochází (není-li dokonce několikrát přepracovaným elaborátem), a tedy do jaké situace promlouvá. Každopádně i tento text je potvrzením Božích příslibů z dřívějších dob. Současně ukazuje na rostoucí a jasněji se rýsující očekávání Mesiáše, Božího pomazaného: Za 9,9–10 hovoří o králi přijíždějícím na oslátku (tuto pasáž bude citovat Matouš v 21,5 a Jan v 12,15) a Za 13,7 hovoří o pastýři, který je bit a jehož ovce se rozprchnou. I tuto pasáž bude citovat Nový zákon (Mk 14,27 par.).

ThLic. Adam Mackerle, Th.D.